

ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА СТОРІНКАХ
ФАХОВОГО ВИДАННЯ «ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ»

В статті аналізуються публікації з історії Київського університету, представлені на сторінках фахового видання «Часопис української історії». Виокремлений в ході цього дослідження тематичний блок нараховує декілька десятків статей, у яких предметом уваги вчених стали окремі аспекти з життя Університету в різні періоди його існування.

Праці, опубліковані в «Часописі української історії», яскраво презентують зріз новітньої історіографії, а аналіз цих публікацій дає змогу простежити основні напрямки наукових досліджень із зазначеної тематики.

Ключові слова: Київський університет, українська історіографія, «Часопис української історії».

Новітня українська історіографія представлена величезною кількістю публікацій у наукових періодичних виданнях (журналах, часописах, альманахах, збірниках наукових праць та ін.), що несуть потужний заряд свіжої наукової думки, найновіших поглядів і наукових розробок, оприлюднених на сторінках цих видань ученими, які досліджують ту чи іншу наукову тематику.

Серед фахових видань у галузі історичної науки впродовж останніх десяти років помітне місце займає науковий журнал «Часопис української історії» (далі буде траплятися скорочений варіант – «Часопис»), який видається кафедрою української історії та етнополітики історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Редколегію видання, до складу якої входять провідні українські історики, а також відомі науковці із зарубіжжя (вчені з Польщі, Румунії, Болгарії, Білорусі та Молдови) очолює завідувач кафедри української історії та етнополітики, доктор історичних наук, професор Анатолій Петрович Коцур.

Саме «Часопис української історії» і виступив об'єктом нашого дослідження, як фахове наукове періодичне видання зі спеціальності «Історичні науки», на сторінках якого за понад десятиліття з часу його появи побачили світ сотні публікацій, присвячених найрізноманітнішим аспектам української історіографії [10, с. 38–40]. Серед основних рубрик, які виділені в різних випусках «Часопису» – «Історія України», «Всесвітня історія», «З історії міст і містечок», «Краєзнавство», «Історія науки і техніки», «Історіографія» тощо.

Предметом нашої уваги стануть дослідження з історії Київського університету, які з'являлися на сторінках «Часопису української історії» переважно в ювілейні роки (з нагоди 170-и, 175-и, 180-річчя від створення Університету) і займають помітне місце в тематичній структурі ви-

дання. Загалом, ми нарахували більше тридцяти публікацій, присвячених цій тематиці.

Висвітлення історії Київського університету на сторінках «Часопису української історії» бере початок з появи самого видання. Вже у першому номері журналу було опубліковано дві статті, присвячені Університету Св. Володимира. Однією з перших публікацій став історичний нарис Л. Морфлюк, в якому висвітлювалися основні віхи університетської історії (заснування Імператорського Університету Св. Володимира, становлення та розвиток навчального процесу в ньому, особливості формування викладацького складу, появу наукових шкіл, участь студентів та викладачів університету у національному русі) [22]. Інша стаття належить А. Чуткому, який дослідив професорсько-викладацький склад Університету другої половини XIX – початку XX ст. як окрему мікросоціальну групу [26]. Поява першого номеру «Часопису» співпала в часі зі святкуванням 170-ї річниці відкриття Київського університету, що знайшло відображення і в зовнішньому оформленні видання – на обкладинці першого випуску журналу зображено Червоний корпус Київського університету.

У наступних номерах журналу продовжилась публікація матеріалів з історії Київського університету. Ці дослідження мають різносторонній характер. Зокрема, в них досліджується діяльність університету в різні періоди його історії, виникнення та функціонування факультетів, кафедр, науково-педагогічна діяльність викладачів, формування наукових практик і становлення окремих напрямів досліджень. Так, стаття Л. Іваницької, яка є фахівцем з питань історії науки і техніки, присвячена історії факультету кібернетики. У своєму дослідженні авторка висвітила питання розвитку та сучасного стану підготовки фахівців відповідної галузі в Київському університеті [4].

Відомий вчений-історик І. Гриценко опублікував власні спогади про евакуацію історичного факультету на початку радянсько-німецької війни у червні 1941 р. [1, с. 128–136]. Науковій діяльності видатних вчених та викладачів Київського університету присвячені публікації Є. Марченко (про наукову кар'єру Є. Сташевського) [18], С. Кикотя (про діяльність С. Навашина) [8] та О. Кратко (про науково-педагогічну діяльність О. Маркевича) [16]. У цьому контексті варто також згадати рецензію Л. Іваницької на монографію В. Петрука «В.М. Глушков і Київський університет» (2013 р.), у якій авторка наголосила на актуальності дослідження особистості видатного вченого, талановитого організатора науки В.М. Глушкова в контексті його взаємозв'язку з Київським університетом, адже саме тут В.М. Глушков створив перший у тодішньому СРСР факультет кібернетики, який під його керівництвом став потужним центром наукових досліджень. Вихід зазначеної праці співпав зі святкуванням 90-річчя з Дня народження видатного вченого [3, с. 157].

Якщо деякі статті, опубліковані на сторінках «Часопису», висвітлюють діяльність факультетів і кафедр Київського університету, то в інших подається історія розвитку окремих напрямків наукових досліджень. Так, публікація Н. Коцур присвячена історії функціонування кафедри гігієни в Київському університеті [15]. Дослідження О. Костенко висвітлює питання розвитку агрономічної науки в Університеті Св. Володимира за матеріалами наукового доробку університетських професорів у даній галузі [9]. В праці І. Орищенко зроблено аналіз праць медієвістів Університету Св. Володимира з історії середньовічної Франції [24].

І. Демуз у своїй публікації представила дорядянську історіографію, яка висвітлює діяльність Історичного товариства Нестора-Літописця, що виникло у 1872 р. і впродовж кількох десятиліть діяло при Університеті Св. Володимира. Авторка вказала на те, що основу цього історіографічного блоку складають праці членів Товариства. Ці праці, які мають здебільшого описовий характер і насичені статистичними відомостями, дають значне уявлення про різні сторони діяльності Товариства, коротко представлені І. Демуз [2].

Значною мірою історії Університету стосується дослідження Л. Могильного, в якому предметом уваги вченого стала громадська діяльність відомого суспільно-політичного діяча Сергія Єфремова під час його навчання в Київському університеті [19; 21].

Цікаві сторінки з історії Київського університету висвітлюються у публікації Ю. Шемети, яка присвятила своє дослідження звільненням студентів, як одному з видів покарань в Університеті Св. Володимира XIX ст. [15], та О. Мусієнко, в статті якої досліджується питання ліквідації римо-католицького костелу в Імператорському Університеті Св. Володимира (у зв'язку з подіями польського повстання 1863–1864 рр.), причому авторка залучила до наукового обігу невідомі раніше документи [28].

В одній зі статей А. Чуткого, опублікованій в «Часописі», розглядається роль Університету Св. Володимира у створенні та розвитку Київського комерційного інституту, до чого безпосереднє відношення мав професор Київського університету М. Довнар-Запольський та інші викладачі [27].

Слід також згадати публікацію М. Казьмирчук, присвячену розв'язанню проблем матеріального забезпечення навчального процесу у Київському університеті в останнє передвоєнне десятиріччя [6].

Окрім аналітичних матеріалів, у 8 та 9 випусках «Часопису» представлено публікації про випускників історичного факультету, які вміщені окремою рубрикою «Твої випускники», з нагоди 175-літнього ювілею Університету. Сюди ввійшли публікації Г. Коцур про Івана Гриценка і подружжя Миколи та Катерини Ліщенків [12; 14], М. Мандрик – про Григорія Габа [17].

Крім того, в «Часописі української історії» одне з чільних місць посідають публікації про викладачів історичного факультету Київського університету, які виходили з нагоди шанування їх ювілеїв. Окремі випуски «Часопису» спеціально присвячені тій чи іншій особистості. Так, 18-ий випуск журналу присвячений 60-літньому ювілею члена-кореспондента НАН України В.Ф. Колесника, 25-ий випуск, який вийшов у 2013 р., містить статті на пошану завідувача кафедри української історії та етнополітики, професора А.П. Коцура (до 50-ліття від дня народження вченого).

У ювілейному 30-му випуску «Часопису» виділено окрему рубрику «Київському національному університету імені Тараса Шевченка – 180», яка об'єднала п'ять статей, присвячених історії та сьогоденню Університету, опублікованих з нагоди відзначення його 180-річчя. Серед цих публікацій – стаття Л. Могильного з історії Університету Св. Володимира періоду 1884–1914 рр. (після згорання реформ в освітній сфері й аж до початку Першої світової війни), автором аналізується внутрішня структура і діяльність університетського колективу, дослід-

жується вплив Університету на життя Києва та інших міст у зазначений період [20].

Предметом дослідження Марії та Григорія Казьмирчуків стала історія розвитку фотографії у дореволюційний період в Університеті Св. Володимира [7].

Л. Іваницька опублікувала дослідження, в якому приділено увагу питанню змін та реорганізацій структури Київського університету в радянські часи так званих епох «застою» та «перебудови» до початку 1990-х рр., коли Україна здобула незалежність [5].

В статті Г. Коцур аналізуються здобутки Київського університету за період незалежності України (з 1991 по 2014 рр.), акцентується увага на визначній ролі, яку Університет відіграє в системі державної вищої освіти та науки, його провідне місце серед ВНЗ України, окрему увагу приділено діяльності Л. Губерського на посаді керівника вишу [13].

Логічним завершенням рубрики, присвяченої Київському університету, є стаття В. Коцур, у якій авторка подає власне бачення розвитку Університету в найближчій перспективі (до 2020 р.), окреслює ключові завдання, які стоять перед Університетом та його керівництвом у сучасних умовах [11].

Крім того, в рубриці «Історія України» вміщено статтю А. Чуткого, в якій предметом дослідження автора стало життя викладачів та студентів ВНЗ Києва, у тому числі провідного серед них Імператорського Університету Св. Володимира в період Першої світової війни. Вчений дослідив труднощі функціонування освітніх закладів у зв'язку з лихоліттями воєнного часу, приділив увагу життю викладачів і студентів у цей складний період [25].

Здійснений нами огляд матеріалів публікацій свідчить про те, що тема історії Київського університету посідає помітне місце в тематичному наповненні фахового видання «Часопис української історії». На сторінках журналу побачили світ понад три десятки публікацій, присвячених історії та сьогоденню Київського університету. «Часопис української історії» наряду з такими виданнями як «Вісник Київського університету. Серія «Історія», «Етнічна історія народів Європи», збірником наукових праць «Соціальна історія» є одним із тих видань, в яких історія Шевченкового університету стала одним із найважливіших тематичних напрямків і представлена численними розвідками, які будуть продовжені з огляду на наявність безлічі аспектів, котрі потребують спеціальних досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко І. Історичний факультет Київського національного університету в період евакуації (червень 1941 р.) / І. Гриценко // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2005. – Вип. 2. – С. 128–136.
2. Демуз І. Історичне товариство Нестора-літописця: історіографічні студії дорадянського періоду / І. Демуз // Часопис української історії. – К., 2013. – Вип. 26. – С. 65–70.
3. Іваницька Л. В.М. Глушков і Київський університет (рецензія на книгу В.І. Петрука) // Часопис української історії: Збірник наукових статей. / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2013. – Вип. 27. – С. 157–158.
4. Іваницька Л. До історії створення факультету кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Л. Іваницька // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2005. – Вип. 2. – С. 95–101.
5. Іваницька Л. Організаційна структура Київського університету від середини 1960-х до початку 1990-х рр. / Л. Іваницька // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 21–29.
6. Казьмирчук М. Проблеми матеріального забезпечення навчального процесу Київського державного університету у 1933–1941 рр. / М. Казьмирчук // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2012. – Вип. 22. – С. 59–66.
7. Казьмирчук М. Фотографія у Київському університеті Св. Володимира / М. Казьмирчук, Г. Казьмирчук // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 15–21.
8. Кикоть С. Особливості педагогічної діяльності академіка С.Г. Навашина на посаді професора Київського Університету Св. Володимира / С. Кикоть // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2008. – Вип. 10. – С. 12–16.
9. Костенко О. До історії становлення вітчизняної агрономічної науки (огляд наукового доробку вчених Університету Святого Володимира) / О. Костенко // Часопис української історії: Збірник

- наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2006 – Вип. 4. – С. 20–24.
10. Коцур А. Відображення на сторінках «Часопису української історії» актуальних питань вітчизняної історіографії / А. Коцур // Дні науки історичного факультету – 2012: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, 12–13 квітня 2012 р. Секція «Кафедри української історії та етнополітики». – К., 2012. – С. 38–40.
 11. Коцур В. Alma mater: перспективи розвитку / В. Коцур // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 43–49.
 12. Коцур Г. Гриценко Іван Антонович / Г. Коцур // Часопис української історії: Збірник наукових статей // За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2007. – Вип. 8. – С. 105–108.
 13. Коцур Г. Київський національний університет імені Тараса Шевченка в умовах державної незалежності України (1991–2014 рр.): відродження автономії і надання статусу дослідницького вищого навчального закладу / Г. Коцур // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 29–43.
 14. Коцур Г. Микола Опанасович та Катерина Федорівна Ліщенки / Г. Коцур // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2007. – Вип. 9. – С. 111–113.
 15. Коцур Н. З історії становлення і розвитку кафедри гігієни в Київському Імператорському Університеті Св. Володимира / Н. Коцур // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2007. – Вип. 8. – С. 17–22.
 16. Кратко О. Науково-організаційна робота та педагогічна діяльність професора О.П. Маркевича в Київському університеті ім. Т.Г. Шевченка (1935–1985 рр.) / О. Кратко // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2011. – Вип. 19. – С. 98–105.
 17. Мандрик М. Габ Григорій Семенович / М. Мандрик // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2007. – Вип. 8. – С. 102–105.
 18. Марченко Є. Захист магістерської дисертації Є. Шашевським і заміщення кафедри історії в університеті Св. Володимира (1913–1915 рр.) / Є. Марченко // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – Київ, 2005. – Вип. 2. – С. 50–54.
 19. Могильний Л. Громадська діяльність Сергія Єфремова під час навчання в Київському університеті / Л. Могильний // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2009. – Вип. 14. – С. 17–22.
 20. Могильний Л. Київський Імператорський Університет святого Володимира в 1884–1914 рр. / Л. Могильний // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 7–14.
 21. Могильний Л. Сергій Єфремов під час навчання у Київській духовній семінарії та Київському університеті / С. Єфремов // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, присвяченої 65-річчю перемоги у Великій Вітчизняній війні (Київ, 22–23 квітня 2010 р.). Секція «Кафедри української історії та етнополітики» / Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2009. – Вип. 18. – С. 147–149.
 22. Морфлюк Л. Київський університет імені Святого Володимира (1834–1917) (до 170-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка) / Л. Морфлюк // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2005. – Вип. 1. – С. 5–9.
 23. Мусієнко О. Невідомі документи про ліквідацію римсько-католицького костелу в Імператорському Університеті Св. Володимира в 1863–1864 рр. / О. Мусієнко // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2011. – Вип. 21. – С. 73–82.
 24. Орищенко І. Середньовічна Франція у працях медієвістів Київського Університету Св. Володимира у другій половині XIX – на початку XX ст. / І. Орищенко // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2012. – Вип. 22. – С. 105–111.
 25. Чуткий А. Перша світова війна як каталізатор трансформацій у житті населення України: аналіз крізь призму змін у житті київських ВНЗ / А. Чуткий // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2014. – Вип. 30. – С. 50–56.

26. Чуткий А. Професорський склад університету Св. Володимира: нова мікросоціальна група другої половини ХІХ – початку ХХ ст. / А. Чуткий // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2005. – Вип. 1. – С. 9–13.
27. Чуткий А. Університет Св. Володимира та Київський комерційний інститут: сприяння в становленні та оцінка співпраці / А. Чуткий // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура – К., 2012. – Вип. 22. – С. 13–18.
28. Шемета Ю. З історії покарань Університету Св. Володимира у ХІХ ст.: звільнення студентів / Ю. Шемета // Часопис української історії: Збірник наукових статей / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – К., 2009. – Вип. 16. – С. 12–16.

© *Андрей Петровский*
(Київ)

ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ИСТОРИИ КИЕВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА НА СТРАНИЦАХ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОГО ИЗДАНИЯ «ЖУРНАЛ УКРАИНСКОЙ ИСТОРИИ»

В статье анализируются публикации по истории Киевского университета, представленные на страницах специализированного издания «Журнал украинской истории». Выделен в ходе этого исследования тематический блок насчитывает несколько десятков статей, в которых предметом внимания исследователей стали отдельные аспекты из жизни Университета, в различные периоды его истории. Анализ этих публикаций позволяет проследить основные направления исследований по истории Киевского университета, опубликованных на страницах «Журнала украинской истории».

Ключевые слова: Киевский университет, украинская историография, «Журнал украинской истории».

© *Andriy Petrovskiy*
(Kyiv)

THE INVESTIGATION OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV HISTORY ON THE PAGES OF «THE PERIODICAL OF UKRAINIAN HISTORY» EDITION

Annotation. The article has an analysis of the published works which dedicated the history of University in Kyiv and have been ever printed on the pages of «The Periodical of Ukrainian history» edition. In the course of our research we chose the main directions in the investigations of University' in Kyiv history in different historical periods.

«The Periodical of Ukrainian history» is one of the university' scientific periodicals which has many articles dedicated the history of University. We have investigated and analyzed over 30 such publications which contain some aspects of the history and present of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The majority of publications present the history of faculties and departments of the University, investigated the activities of its faculty and staff, the position of the institution and the university community life in different periods of time.

In the articles that we have researched the history of University represented through the life and occupation of great persons in Ukrainian history who were concerned with University or through the great events like World War I and World War II. A part of the published works cover University' life in the period after 1991 when Ukraine became independent. Some researchers analyze prospects of development and other aspects of University existence.

The main part of researched articles placed in jubilee editions or in those issues which hold individual articles to lecturers' jubilees. In addition some investigations present the history of formation and development of faculties and university departments, forming separate lines of research, the emergence of schools and their founders' activity, analyzed student and teaching staff of the University in the period.

Some articles inquire into University's role in higher education in Ukraine, its impact on the creation of other institutions of higher school. Some publications of well-known Ukrainian scientists like Leonid Mogylny, Anatoliy Kotsur, Andriy Chutkyy, Mariya Kazmyrchuk and others present the particular interest to researchers.

Works published in the «The Periodical of Ukrainian history» present the section of the latest historiography, including the history of the University of Kyiv.

Keywords: University of Kyiv, Ukrainian historiography, «The Periodical of Ukrainian history».

До редакції надійшла 1.07.2015.